

MARTIJN VISSER EN JOOST SNELLER

HANDREIKING LOKALE DEMOCRATIE

**Vijftien aanwijzingen voor
meer democratie en een betere
bestuurscultuur in de gemeente**

D66

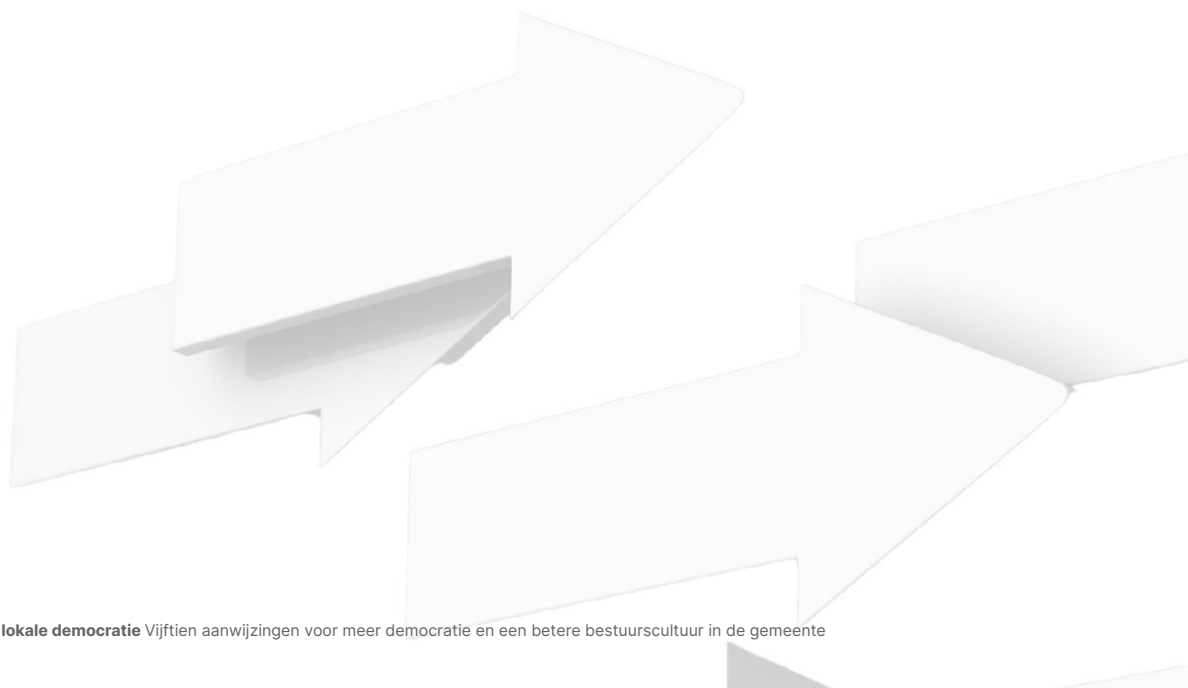
HANDREIKING LOKALE DEMOCRATIE

Vijftien aanwijzingen voor
meer democratie en een betere
bestuurscultuur in de gemeente

Onze felicitaties aan alle (op)nieuw gekozen raadsleden voor D66! Na al het campagnevoeren en de mooie verkiezingsuitslag begint dan eindelijk het politieke handwerk – van debatten, vergaderingen en verordeningen tot werkbezoeken, inspraakavonden en moties. In alle gemeenten is immers werk aan de winkel. Of het nou gaat om de energietransitie en verkeersbeleid, om jeugdzorg en huisvesting, of om openbaar vervoer en burgerparticipatie: stuk voor stuk spelen er grote vraagstukken waar iedere gemeenteraad het debat over zal moeten voeren en politieke keuzes in zal moeten maken.

Maar nog vóór alle inhoudelijke dossiers ter sprake komen, is het zaak dat de raad de lokale democratie en het politieke debat goed organiseert. Deze handreiking helpt daarbij op weg. In drie paragrafen – *formatie en akkoord, transparantie en integriteit, democratie en politieke cultuur* – doet het enkele beknopte voorstellen voor onder andere een zorgvuldige start van de raadsperiode, integere besluitvorming, meer dualisme, burgerparticipatie, en een gezonde bestuurscultuur. Het is zeker geen uitputtende lijst, maar het biedt wel enkele concrete handvatten voor een gezonde democratische cultuur in de gemeente.

De lage verkiezingsopkomst, het gebrek aan politiek vertrouwen en de verruwing van het debat maken duidelijk dat die cultuur niet vanzelfsprekend is. Waar het draagvlak van het gemeentebestuur onder

druk staat is het zaak dat de raad als geheel de regie neemt. Formuleer daarom een duidelijke visie op je rol als gemeenteraad, wees zichtbaar als volksvertegenwoordiging en zoek actief de verbinding met de samenleving. Zichtbaarheid en nabijheid van de lokale politiek zijn belangrijker dan ooit. De vuistregel die twintig jaar geleden werd opgesteld met de dualisering van het gemeentebestuur geldt nog onverminderd: besteed als raadslid minstens de helft van de tijd buiten het gemeentehuis.

De meeste van deze voorstellen zijn eerder en elders opgesteld. We hebben ze opgediept uit adviesrapporten, overheidsdocumenten, en onze resolutie *Democratie van nu* (2018). En natuurlijk aangevuld met de nodige praktijkervaring. De belangrijkste bronnen hebben we opgenomen zodat de geïnteresseerde lezer snel de nodige verdieping vindt. Daarnaast maken we van de gelegenheid gebruik om vast vooruit te wijzen naar de grotere handreiking over macht en tegenmacht in de Nederlandse democratie, die binnenkort door de Mr. Hans Van Mierlo Stichting wordt gepubliceerd. Tot slot raden we alle woordvoerders democratisering aan om je als zodanig aan te melden op MijnD66. Op die manier kan het contact makkelijk worden onderhouden.

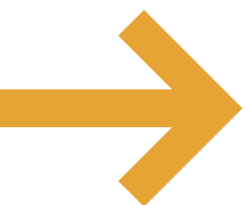
We wensen alle pas gekozen volksvertegenwoordigers veel succes en plezier. Met deze voorstellen hopen we een kleine bijdrage te leveren aan het werk van al die raadsleden die ijveren voor een transparante, betrokken en toegankelijke democratie in de gemeente.

Martijn Visser

Wetenschappelijk medewerker Mr. Hans van Mierlo Stichting

Joost Sneller

Tweede Kamerlid D66

Formatie en akkoord

→ Organiseer openbaar debat over verkiezingsuitslag

Na de installatie van de gemeenteraad zetten nieuwkomers soms nog wat onwennig hun eerste stappen, terwijl doorgewinterde politici als snel hun stempel kunnen drukken op de richting van het formatieproces. Om te zorgen voor een goede aftrap van de raadsperiode en een eerlijke start van de formatie kan het wenselijk zijn om eerst in een gezamenlijk debat te reflecteren op de verkiezingsuitslag en om alle fracties de mogelijkheid te geven hun verwachtingen over het te vormen gemeentebestuur uit te spreken. Dit kan vervolgens als basis dienen voor de opdracht aan de (in)formateur. Als de raad erg gepolariseerd is en het debat moeilijk op gang komt, kan eventueel een verkenners worden aangesteld om de eerste gesprekken te faciliteren. Daarna kan de raad dan een debat over het verslag van de verkenners voeren.

→ Vraag een externe informateur

In het (in)formatieproces wordt de koers en het programma van het gemeentebestuur opgesteld, de wethoudersposten verdeeld en bemenst, risicoanalyses afgenomen en nadere afspraken gemaakt over het dagelijks functioneren van de gemeentepolitiek. Om dit proces in goede banen te leiden wordt met succes steeds vaker een beroep gedaan op een externe informateur: een oud-politicus of -bestuurder (voormalig parlementariër, wethouder of burgemeester) met politieke ervaring en bekendheid met lokale dossiers. Zeker in het geval van een versplinterde raad of ingewikkelde verhoudingen kan een externe informateur, al dan niet bijgestaan door de ambtelijke organisatie, helpen om impasses te doorbreken en moeilijke coalities te smeden.

→ Communiceer over formatieproces

Volledig openbare formaties komen voor, maar zijn vrij zeldzaam. Het is begrijpelijk en gerechtvaardigd om een deel van de formatie in beslotenheid te houden – volledige transparantie komt de onderlinge relaties niet altijd ten goede – maar desalniettemin is het raadzaam om transparant te zijn waar dat kan en zo zorgvuldig en tijdig mogelijk te communiceren over het formatieproces – enerzijds met de fracties die hier niet direct betrokken bij zijn en anderzijds met de lokale pers en samenleving. Van tevoren kan worden vastgesteld hoe en wanneer de raad en de samenleving worden geïnformeerd over de vorming van een college.

→ Overweeg een raadsakkoord en/of sluit een akkoord op hoofdlijnen

In steeds meer gemeenten worden raadsakkoorden gebruikt. Alhoewel dit op verschillende manieren invulling kan krijgen, wordt hiermee uiteindelijk beoogd om het gemeentebestuur niet langer bij meerderheid maar raadsbreed vorm te geven: met een raadsbreed programma, een raadsbreed college, of beide; soms zelfs naast een meerderheidscollege of -programma. Het voordeel van een raadsakkoord is dat het in veel gevallen de mogelijkheid biedt voor meer dualisme: er moeten wisselende meerderheden worden gevonden, er is meer ruimte voor inhoudelijk debat, fracties opereren autonoom en er is minder coalitiedwang. Tegelijkertijd voelt de raad zich vaak *gezamenlijk* verantwoordelijk voor het beleid of de lokale democratische cultuur, wat toewijding en motivatie vaak ten goede komt. De ervaring leert echter dat het raadsakkoord alleen zijn vruchten afwerpt als de gemeentepolitiek ook echt anders gaat opereren en institutionele randvoorwaarden – het reglement van orde, de werkvorm van de

griffie en de ambtelijke ondersteuning, en de rol van de burgemeester – dienovereenkomstig worden aangepast. Kiest de raad voor een traditioneler coalitieakkoord, maak dat dan in ieder geval een akkoord op hoofdlijnen: dit waarborgt het dualisme, verbetert het debat en versterkt de raad als geheel.

→ **Organiseer openbare hoorzitting kandidaat-wethouders**

Bestuurders worden in Nederland niet gekozen, maar benoemd. Voor wethouders gebeurt dit door de gemeenteraad. Om toch te zorgen voor voldoende draagvlak en betrokkenheid is het raadzaam een openbare hoorzitting te organiseren voor kandidaat-wethouders. Op deze manier kan iedereen die daar behoefte aan heeft kennis komen maken met de kandidaat in kwestie, en kunnen de raadsleden de kandidaat ondervragen op inhoudelijke kennis en kunde, plannen en ambities voor de komende termijn. Het benoemingsproces krijgt zo het transparante karakter dat past bij een nieuwe bestuurscultuur en de wethouder kan met een sterk mandaat aan de slag. Hoe de hoorzitting precies vorm krijgt is aan de gemeenteraad zelf, maar het verdient aanbeveling om dit proces op te nemen in het reglement van orde: op deze manier wordt de hoorzitting een verplichting voor iedere benoeming door de raad en daarmee een gebruikelijk onderdeel van de gemeentepolitiek.

Verder lezen:

Essay Arno Korsten, De kunst van het formeren:

 <https://www.arnokorsten.nl/PDF/Gemeente/de%20kunst%20van%20het%20formereren.pdf>

Routekaart voor Raadsakkoorden:

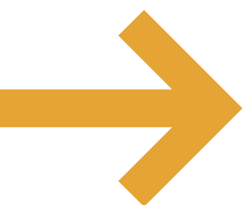
 https://www.raadsleden.nl/sites/www.raadsleden.nl/files/documenten/eindrapport_raadsprogrammas_-_een_routekaart_voor_raadsakkoorden_0.pdf

Bundel Raad voor het Openbaar Bestuur, Nieuwe politiek, nieuwe akkoorden:

 https://www.raadopenbaarbestuur.nl/binaries/raad-openbaar-bestuur/documenten/publicaties/2018/02/22/nieuwe-politiek-nieuwe-akkoorden/Nieuwe_politiek_nieuwe_akkoorden_Bundel_201802.pdf

Initiatiefvoorstel Openbare Hoorzitting:

 <https://d66.nl/wp-content/uploads/2020/07/Initiatiefvoorstel-Openbare-hoorzitting.pdf>

Transparantie en integriteit

→ Maak nevenfuncties openbaar

Lokale bestuurders zijn wettelijk verplicht melding te maken van nevenfuncties en -inkomsten voordat ze die aanvaarden; de gemeenteraad moet hier uiteindelijk mee instemmen. Om de schijn van belangenverstremgeling te voorkomen en te zorgen voor goede politieke controle en een transparant debat verdient het echter aanbeveling om een openbaar register bij te houden met de (neven)functies van alle politieke ambtsdragers in de gemeente, inclusief de raadsleden. Stel met de gemeenteraad bij voorbaat vast hoe er wordt gehandeld wanneer de schijn van belangenverstremgeling zich voordoet. Verder geldt voor alle transparantie: zorg dat hier raadsbreed afspraken over worden gemaakt en er gelijkgestemd naar wordt gehandeld. Het komt de politieke geloofwaardigheid niet ten goede wanneer fracties hierin verschillend optreden.

→ Doe opgave van relevante zakelijke en financiële belangen

Om de schijn van corruptie en belangenverstremgeling te voorkomen verdient het sterke aanbeveling de relevante zakelijke en financiële belangen te melden en openbaar te maken. De gemeente besluit immers over aanbestedingen, subsidies, leningen, adviesopdrachten, onroerend goed en het bestemmingsplan, wat al snel kan raken aan de persoonlijke belangen van lokale politici: bezit van grond of ander onroerend goed, aandelen in een bedrijf, of zelfs schulden kunnen hiervoor relevant zijn. Wanneer bestuurders en volksvertegenwoordigers deze belangen openbaar maken en in een register bijhouden kan de besluit- en beleidsvorming beter worden gecontroleerd.

→ Registreer giften

Alle politieke ambtsdragers verklaren in hun eed of belofte dat ze nooit geschenken zullen aannemen in ruil voor een tegenprestatie. Maar zelfs wanneer er geen sprake is van een tegenprestatie kunnen geschenken de onafhankelijkheid van de bestuurders of volksvertegenwoordiger aantasten. Terughoudendheid in het aannemen (en aanbieden) van cadeaus, uitnodigingen, excursies, evenementen en diensten is daarom geboden. Het verdient aanbeveling een openbaar register voor geschenken bij te houden en regels op te stellen over de waarde (bijvoorbeeld 50 euro) waarboven giften moeten worden gemeld en geregistreerd.

→ Toets wethouders op integriteit

Om integriteitsrisico's van kandidaat-bestuurders in kaart te brengen verdient het aanbeveling om vóór de benoeming van de kandidaten een risicoanalyse te laten uitvoeren. Verantwoordelijkheid hiervoor ligt bij de partij die de kandidaat voordraagt, de gemeenteraad en de kandidaat zelf; de uitvoering kan op verschillende manieren plaatsvinden: door een extern bureau, een gemeentelijke commissie of de burgemeester. Het is belangrijk om deze analyse goed te timen – tussen het bereiken van het akkoord en de presentatie van de kandidaten – en duidelijk te communiceren. Een risicoanalyse gebeurt altijd op vrijwillige basis, met de mogelijkheid tot wederhoor, en vanuit een positieve houding: doel is om de kandidaat bewust te maken van mogelijke risico's en te adviseren hoe eventuele risico's kunnen worden verkleind.

→ Stel vertrouwenspersoon integriteit aan

Om de integriteit van politieke ambtsdragers op de lange termijn te waarborgen kan het behulpzaam zijn om een vertrouwenspersoon aan te stellen die als aanspreekpunt en vraagbaken over alle integriteitskwesties fungeert. Deze functie kan belegd worden bij de burgemeester, de griffier, bij een bestuurder van een hogere overheid of bij een extern aanspreekpunt. Als de raad hier als geheel niet aan wil, zorg dan in ieder geval dat het voor jullie fractie (leden én medewerkers) goed geregeld is; en dat iedereen van de afspraken en vertrouwenspersonen/meldpunten op de hoogte is.

Verder lezen:

Handreiking integriteit politieke ambtsdragers:

 <https://www.rijksoverheid.nl/binaries/rijksoverheid/documenten/rapporten/2021/05/14/handreiking-integriteit-van-politieke-ambtsdragers-bij-provincies-gemeenten-en-waterschappen/Handreiking+integriteit.pdf>

Handleiding basisscan integriteit:

 <https://www.politiekeambtsdragers.nl/binaries/politieke-ambtsdragers/documenten/publicaties/2019/03/04/handleiding-basisscan-integriteit-voor-kandidaat-bestuurders/Ministerie+BZK+Handleiding+Basisscan+Integriteit+%28versie+1.1+02.2019%29.pdf>

Steunpunt integriteit:

 <https://www.caop.nl/steunpunt-integriteit/>

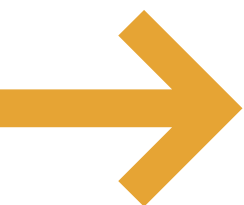
Contactpersonen voor ongewenst gedrag en integriteitskwesties binnen D66:

 <https://d66.nl/vereniging/integriteit-en-verantwoord-gedrag/>

Brief van waarnemend burgemeester Johan Remkes aan de Haagse gemeenteraad, 2020:

 <https://denhaag.raadsinformatie.nl/document/8348775/2/brief%20wnd%20burgemeester%20inzake%20overpeinzingen%20onder%20de%20kerstboom>

Democratie en politieke cultuur

→ **Investeer in ondersteuning van de raad**

De fractieondersteuning, griffie, de rekenkamer en de ambtelijke bijstand dienen allemaal ter ondersteuning van de lokale volksvertegenwoordiging, maar komen vaak niet goed uit de verf. Inhoudelijke ondersteuning voor *alle* fracties in de gemeenteraad is van cruciaal belang voor de lokale democratie. Helaas stelt één op de vijf gemeenteraden helemaal geen budget beschikbaar voor fractieondersteuning, of schrapt de mogelijkheid zelfs volledig uit de verordening. De gemeenten die hier wel budget voor vrijmaken besteden het meestal niet aan *inhoudelijke* ondersteuning, maar eerder aan praktische kosten. Is er toch inhoudelijke ondersteuning nodig, wordt vaak uitgeweken naar de griffie, die hier niet voor is bedoeld en ook vaak een te kleine bezetting heeft om goed te kunnen functioneren. De gemeenteraad kan daarom het beste bij aanvang van de bestuurs-termijn een bedrag uit het gemeentebudget vrijmaken om goede inhoudelijke ondersteuning voor fracties te kunnen inhuren, waar nodig de griffie te versterken en te investeren in de rekenkamer. Ook kunnen er afspraken worden gemaakt over hoe de raad en het college gezamenlijk gebruik zullen maken van de ambtelijke bijstand om de informatiepositie van de raad te waarborgen. Als jullie meedoen aan de onderhandelingen, probeer dit thema dan in het akkoord al te adresseren.

→ **Verruim mogelijkheid tot digitale participatie**

Waar gemeenten lange tijd terughoudend waren om digitale instrumenten in te zetten om hun politiek vorm te geven, werden zij begin 2020 hiertoe genoodzaakt door de coronacrisis. Deze digitalisering strekte niet alleen tot raadsvergaderingen en besluitvorming, maar werd ook ingezet voor inspraak en participatie van burgers. Dit gebeurde in het bijzonder in de

vorm van 'webinars' en digitale participatieplatformen. Uit onderzoek blijkt dat dit bij burgers en bestuur goed is bevallen.

In vergelijking met fysieke participatie bleek dat digitale participatie: 1) laagdrempeliger en door meer mensen wordt gebruikt, 2) zorgt voor gelijkwaardigere deelname van alle participanten, 3) leidt tot een toename in het aantal interactiemomenten, en 4) zorgt voor een toename in digitale vaardigheden. Natuurlijk moet er bij digitale participatie extra aandacht worden besteed aan privacy kwesties en digitaal minder vaardige burgers, maar het verdient zeker aanbeveling als aanvulling op fysieke participatie en kan in het bijzonder goed worden gebruikt om burgers te informeren of te raadplegen.

→ **Investeer in lokale journalistiek**

Journalistiek is van essentieel belang voor de lokale democratie. Het is niet alleen de kritische waakhond die bestuurders en politici nauwgezet in de gaten houdt, maar geeft ook een platform voor publiek debat, agendeert maatschappelijke kwesties, en draagt bij aan de sociale cohesie door aspecten van de samenleving te belichten die anders onzichtbaar waren gebleven. In heel veel gemeenten hebben de lokale media echter een kritische ondergrens bereikt en vindt er nauwelijks nog onafhankelijke journalistieke controle plaats op het openbaar bestuur. Zolang de gemeenten verantwoordelijk zijn voor de financiering van veel lokale journalistiek moet de gemeenteraad een duidelijk mediabeleid formuleren en flink investeren in de lokale journalistiek om het tijd te keren: verhoog de basisfinanciering, richt een lokaal mediafonds op, geef ruimte aan onderzoeksjournalistiek, investeer in lokaal talent, en organiseer samenwerkingsverbanden tussen lokale en regionale media. Als gemeenten mensen in dienst nemen voor communicatie over

gemeentelijk beleid of gemeenteraadsdebatten is dat *niet* hetzelfde als het stimuleren van onafhankelijke journalistiek.

→ Raadpleeg burgerfora

Een burgerforum is een representatieve groep gelote burgers die met een concrete politieke vraag een langdurig en intensief deliberatieproces ingaan om op basis van uitgebreide informatie en gezamenlijk overleg tot een weloverwogen advies te komen. Op deze manier komt een dwarsdoorsnee van de bevolking aan het woord en kan er over fundamentele kwesties worden gedebatteerd zonder dat partijpolitieke belangen in de weg staan. Dit blijkt een vruchtbare manier om de lange termijn en het algemeen belang centraal te stellen. Om te zorgen dat een burgerforum het mandaat van de volksvertegenwoordiging niet verzwakt maar versterkt is het essentieel om bij voorbaat de bevoegdheden, taken en gevolgen van het forum vast te leggen: in principe stelt het forum een advies op dat vervolgens ter goedkeuring aan de gemeenteraad moet worden voorgelegd. Verder is het van belang een juiste vraagstelling aan het forum mee te geven, een evenredige afspiegeling van de bevolking te waarborgen met loting, en deelname te stimuleren met bijvoorbeeld een financiële vergoeding. Organisatie kan het beste worden uitbesteed aan een extern bureau.

→ Besteed aandacht aan veiligheid en omgangsvormen

Niet alleen op landelijk niveau, maar ook binnen de lokale democratie verhardt het debat en verruwt de omgangsvormen. Agressie, intimidatie en haat zijn steeds vaker aan de orde van de dag – zowel vanbinnen als vanbuiten de volksvertegenwoordiging. Inmiddels voelt 30 procent van de raadsleden en 64 procent van de wethouders zich weleens bedreigd – een

ontwikkeling waardoor bovendien steeds minder burgers bereid zijn de lokale politiek in te gaan. Natuurlijk moet het debat op het scherpst van de snede kunnen worden gevoerd, en emoties kunnen en mogen daarbij ook hoog oplopen. Maar agressie, intimidatie en persoonlijke bedreigingen zijn nooit gerechtvaardigd. Het is daarom aan de raad en het gemeentebestuur als geheel om een veilige bestuurscultuur te creëren waarin politici zich kwetsbaar kunnen opstellen en grensoverschrijdend gedrag kunnen bespreken. Het is goed om hier gezamenlijk afspraken over te maken, bijvoorbeeld aan de hand van een agressieprotocol. Ook kan er worden nagedacht over weerbaarheidstrainingen en andere preventieve maatregelen zodra er onveilige situaties dreigen te ontstaan.

Verder lezen:

Handreiking Democratie van Nu:

 <https://d66.nl/wp-content/uploads/2020/07/Handreiking-Democratie-van-Nu.pdf>

Advies Raad voor het Openbaar Bestuur, Over de ondersteuning van decentrale volksvertegenwoordigingen:

 https://www.raadopenbaarbestuur.nl/binaries/raad-openbaar-bestuur/documenten/publicaties/2020/11/05/goede-ondersteuning-sterke-democratie/Goede-ondersteuning-sterke-democratie_Adviserapport_202011.pdf

Onderzoek Universiteit Utrecht, digitalisering van lokale democratie

 https://coronapapers.nl/uploads/media_item/media_item/142/71/Artikel-E-zine-COVID-en-democratische-innovaties-2.0-1594110461.pdf

Expertiseteam vitalisering lokale journalistiek, Wachten kan niet meer. Handvatten voor een breed gemeentelijk mediabeleid:

 <https://vng.nl/sites/default/files/2020-11/expertiseteam-vitalisering-lokale-journalistiek-handvatten-voor-een-breed-gemeentelijk-mediabeleid-november-2020.pdf>

VNG-handleiding voor de organisatie van een burgerforum:

 https://vng.nl/files/vng/vng/Documenten/Extranet/Burgerzaken/bestanden_burgerparticipatie/bzk_boekjeburgerforum_handleiding_090527%5b1%5d.pdf

Leidraad Veilig Bestuur:

 <https://www.weerbaar-bestuur.nl/sites/default/files/files/Leidraad-Veilig-Bestuur%202020.pdf>

Advies Raad voor het Openbaar Bestuur, 15.9 uur. De verbindende rol van het raadslid in een vitale democratie:

 <https://www.raadopenbaarbestuur.nl/documenten/publicaties/2016/04/21/advies-159-uur>

Over de Mr. Hans van Mierlo Stichting

De Mr. Hans van Mierlo Stichting (VMS) is het onafhankelijk wetenschappelijk bureau van D66. De VMS heeft tot doel het sociaal-liberale gedachtegoed verder te ontwikkelen en te verspreiden binnen en buiten D66. Dit doet zij onder andere door het uitvoeren van toegepast onderzoek naar maatschappelijke vraagstukken, het organiseren van lezingen en symposia, het geven van trainingen en workshops en het publiceren van het tijdschrift Idee en de podcast Appèl.

Mr. Hans van Mierlo Stichting
Lange Houtstraat 11
2511 CV Den Haag
www.vanmierlostichting.nl

Twitter: @VMStichting
Instagram: [mr.hansvanmierlostichting](https://www.instagram.com/mr.hansvanmierlostichting)
Linkedin: Mr. Hans van Mierlo Stichting
Aanmelden nieuwsbrief: vanmierlostichting@d66.nl

Maart 2022

